

Народна банка
на Република Македонија

EUROPEAN FUND FOR SOUTH-EAST EUROPE
DEVELOPMENT FACILITY

Импресум

Објавено од Проектот за развој на ЕФСЕ (ЕФСЕ ДФ)

Концепт, поставеност и литографија: ЕФСЕ ДФ

Финансирано од страна на Народната банка на Република Македонија (НБРМ) и Проектот за развој на ЕФСЕ

© 2016 Проект за развој на ЕФСЕ

Оградување

Проектот за развој на ЕФСЕ ДФ внимателно ги проверува информациите содржани во оваа публикација. Сепак, Проектот за развој на ЕФСЕ ДФ не презема никаква одговорност или гаранција за навременоста, точноста и комплетноста на информациите дадени во овој документ.

ЗДРАВО, ДРАГ ПРИЈАТЕЛЕ!

Парите се еден важен дел од нашиот секојдневен живот. Но, управувањето со пари може да биде многу тешка задача. Некогаш родителите, пријателите, колегите се жалат за недостаток на пари. Доколку износот на пари што го имате не ви е доволен, вие сте во неволја, но и поседувањето голем износ на пари, ако не знаете како да ги потрошите, може да ве донесе, исто така, во неволја.

Овој водич ќе ви помогне попатно да управувате со вашите пари. Откако ќе го прочитате, ќе научите:

- што се парите и од каде потекнуваат;
- како одговорно да ги трошите парите;
- како да управувате со вашите приходи;
- кои се предностите од штедењето;
- што е буџет.

Речник:

Банка – финансиска институција овластена да прима депозити, да плаќа камата, да дава кредити, да дејствува како посредник во финансиски трансакции и да обезбеди други финансиски услуги за потрошувачите.

Пари – средство со кое се мери вредноста на стоките и услугите и се изразува нивната цена. Со посредство на парите се врши размената. Како средство за плаќање, тие вршат функција на разменско средство, т.е. тие вршат функција посредник во размената. Тоа се двете основни функции на парите (мерка на вредноста и разменско средство).

Банкарска картичка – пластична картичка што ја издава банката и којашто има магнетна лента и паметен т.н. „смарт“ чип со идентификациски код. Банкарските картички се употребуваат за електронска трговија (со читачи на магнетна лента и паметен т.н. „смарт“ чип или преку интернет) и за банкарски трансакции преку банкомати.

Трошоци – потрошувачка на готови пари (кеш) за да се задоволат индивидуалните потреби.

Кредит – пишан или устен договор за привремен трансфер на сопственоста (обично готови пари (кеш)) од сопственикот (давачот на заем) до должникот, кој ветува дека ќе го врати во согласност со условите од договорот, обично со камата за неговото користење.

Кредитор – тело што го дава заемот.

Должник – тело или лице коешто му е должник на кредиторот.

Депозит – средства или вредносници коишто им се доверени на финансиските институции. Банките плаќаат камата за депонираните износи и примаат надоместоци за чувањето вредни предмети.

Камата – надоместок платен за употреба на парите на некое друго тело. За должникот претставува трошок за позајмување пари, а за кредиторот претставува приход од давање на парите (кредитирање).

Профит – вишокот што останува откако вкупните трошоци ќе се одбијат од вкупните приходи пресметани за определен период.

Приход – приливот на готовина или готовински еквивалент примен од работа (плата), капитал (камата или профит) или кредитирање (давање заем).

Дали знаете дека...

Парите, како средство за плаќање, се употребувале уште од античките времиња на човечката цивилизација! Се употребувале од почетокот на трговските односи како средство за плаќање во форма на ковани пари, за подоцна да се заменат со банкноти и електронски средства за плаќање.

Што значи **штедење** и како можеме да **заштедиме**?

Вие можете да се соочите со неколку ситуации:

Приходи > Трошоци = + (ШТЕДЕЊЕ)

Приходи < Трошоци = - (ДЕФИЦИТ)

Приходи = Трошоци = 0

Што е штедење? – Паметна употреба на пари или други материјални извори на средства; стекнување или вишок (приходите ги надминуваат трошоците).

Парите што ги заработувате вие може да се класифицираат на следниов начин:

- пари за секојдневни трошоци;
- заштедени пари за непредвидени околности; и
- заштедени пари за долгорочни цели.

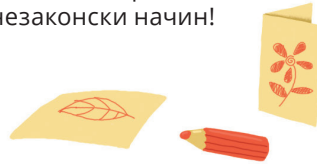
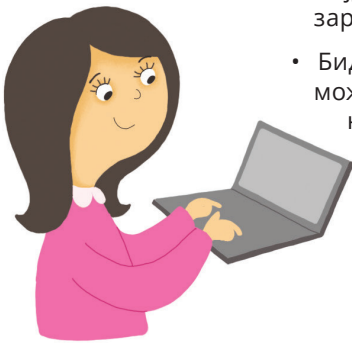
„Заштедените пари се заработени пари!“

Совети за мудро управување со парите:

1. Заработете пари со работа.

- Работете за да заработите пари!
- Претворете ја вашата желба за работа во мал бизнис. Ако практикувате хоби, како изработка на модни додатоци, креирање интернет-страници, сликање, многу лесно можете тоа да го претворите во мал бизнис. Но, прво посоветувајте се со вашите родители во врска со работата којашто сте подготвени да ја правите.
- Колку повеќе работите, толку повеќе ви се зголемуваат можностите за заработка.
- Најдете различни прилики за да заработите пари на чесен начин.
- Бидете внимателни и избегнувајте ги можностите за заработка на незаконски начин!

2. Употребувајте ги парите одговорно.

- Не купувајте работи што не можете да си ги дозволите и што не ви требаат. Купувајте само работи што навистина ви се неопходни.
- Купувајте со листа на производи што навистина ви требаат и сакате да ги купите.

- Споредете ги цените пред да купите нешто.
- Не паѓајте под влијание на промоции и распродажби за услуги или производи што не ви се потребни.
- Не паѓајте под влијание на промотивни спотови на телевизија или интернет.
- Навреме пресметајте ја цената на производите што ги купувате за да бидете сигурни дека ќе имате доволно пари за да платите.
- Проверете го кусурот што ви го враќа продавачот.
- Побарајте сметка и зачувајте ја.
- Не позајмувајте пари ако не сте во можност да ги вратите.
- Споделете ги вашите приходи со вашите вистински пријатели кои имаат помалку од вас и тие што имаат финансиски проблеми.

3. Штедете што е можно повеќе.

- Оставете пари настрана за непредвидени околности.
- Размислете за понеопходните производи што треба да ги купите и почнете да штедите за оваа намена.
- Испланирајте го вашиот личен буџет.
- Анализирајте ги непотребните трошоци што сте ги имале во минатото и учете од вашите грешки.
- Направете или купете касичка за пари во која ќе ги штедите парите.

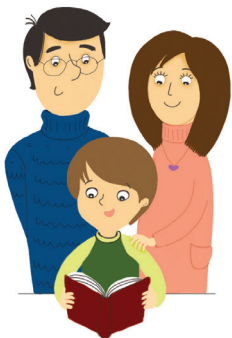

4. Чувајте ги вашите пари на безбедно место.

- Чувајте ги вашите пари со поголема вредност на банкарски сметки, а не дома под перници или на друго небезбедно место во вашиот дом.
- Придружувајте ги вашите родители кога одат во банка да плаќаат сметки или да отворат банкарска сметка за да научите од нив.
- Бидете претпазливи кога вршите „онлајн“ трансакции. Избегнувајте купување на интернет од недоверливи интернет-страници.
- Не оставајте лични податоци на интернет!
- Научете од вашите родители или од банкарските службеници како да го употребувате банкоматот.

5. Бидете дисциплинирани во вашите финансиски активности.

- Читајте книги за да научите како да заработите повеќе, како да заштедите подобро и како поефикасно да ги трошите парите.
- Избегнете ја навиката да импресионирате други луѓе со вашите пари.
- Консултирајте се со вашето семејство пред да донесете поголеми финансиски одлуки.
- Завршете образование што ве исполнува и го развива вашиот потенцијал за чесна заработувачка.
- Не заборавајте: времето е пари!
- Парите не треба да станат крајна цел, ниту пак заработувачката треба да биде единствениот приоритет во вашиот живот. Секогаш запаметете дека има поважни работи во животот, како слобода, љубов, среќа, семејство и пријателство.

Дали знаете дека...

Националната валута на Република Македонија е македонскиот денар. Македонската национална валута го добила своето име според истоимената античка римска валута „денар“ (лат. denarius). Оваа монета за првпат била искована во 211 година пред н.е., а се употребувала и на нашата почва во минатото. Симболот е МКД, а кратенката е ден. (првите три букви од името).

ПОГОВОРКА:

*„Со пари можеш да купиш
книга, но не и знаење“*

Препораки за изработка на личен буџет:

Личниот буџет е корисен само кога се управува внимателно.

Буџет - сите приходи и трошоци на лица, институции, организации или на држава во рамките на одреден период.

Буџет не значи скржавост, туку контрола.

1. Поставете ги вашите финансиски цели

Тие секогаш треба да бидат остварливи, специфични, урамнотезени и добро дефинирани. Сега е вистинскиот момент да поставите краткорочни и долгорочни цели. Напишете листа за сè што сакате да направите.

Цели	
Долгорочни:	Краткорочни:

Еве листа на можни цели:

Долгорочни цели: купување, на пример, велосипед, компјутер, или запишување на курс за компјутери или некоја друга работилница, итн.

Краткорочни цели: организирање и славење роденден, купување играчки, модни додатоци и др.

Откако ќе ја подготвите оваа листа, пресметајте го месечниот износ што треба да го заштедите за да ги остварите вашите цели.

2. Пресметајте ги вашите месечни приходи

Утврдете колкав е вашиот месечен приход: земете го предвид износот на пари што го добивате врз различни основи: заработени пари, подароци, заеми и други приходи. Потоа пресметајте ги вкупните месечни приходи.

3. Пресметајте ги вашите месечни трошоци

Направете листа на сите ваши месечни трошоци: училишни материјали, забава, храна, транспорт, телефон, доброволни цели, заеми.

4. Пресметајте ја разликата меѓу приходите и трошоците

Дознајте кој е преостанатиот износ со одземање на вкупните трошоци од вкупните приходи (заработувачка). Ако резултатот е позитивен тоа значи дека буџетот има суфицит, ако е негативен, тогаш има дефицит.

Во случај на дефицит, треба да се разгледаат првите две фази. Вие треба да го приспособите вашето финансиско однесување: или зголемете ги вашите приходи или намалете ги вашите трошоци.

Обрнете внимание! Флексибилност! Буџетот е само алат. Употребете го, но не дозволувајте да ве упати на погрешен пат. Ако потрошите помалку во еден дел, распределете го вишокот во друг дел, или заштедете за да имате подобри резултати.

**Почнете редовно
да штедите и станете
побогати!**

Крстозбор:

1. Местото каде што се тргува.
2. Автомат во кој можат да се вршат банкарски трансакции.
3. Прозорче во банки, пошти, установи, низ кое службеникот работи со јавноста.
4. Може да биде дебитна или кредитна.
5. Пари, накит, документи и вредни предмети оставени на чување, најчесто во банка.
6. Македонска национална валута.
7. Добивка што се прима за вложени пари и се дава за позајмени пари.

Дали знаете дека...

На 26 април 1992 година беше воведена националната валута на Република Македонија - македонскиот денар. Следниот ден, на 27 април, се пуштија во оптек банкноти („вредносни купони“), а на 30 април, југословенскиот динар престана да биде законско средство за плаќање. Во мај 1993 година првиот денар беше заменет со стапка од 100 на 1 со нов, постојан денар во вид на монети и банкноти.

Прашање:

Со која странска валута плаќаме во земјите од еврозоната?¹

¹ Одговор: *одва*

Десет познати поговорки и изреки за парите:

1. „Недостаток на пари не е пречка, недостатокот на идеи – ДА“ (Кен Хакута)
2. „Најскапоцените работи во животот не се купуваат со пари“ (Филип Новер)
3. „Парите нема да создадат успех, слободата да заработиш пари – ДА“ (Нелсон Мандела)
4. „Бизнис што прави само пари е сиромашен бизнис“ (Хенри Форд)
5. „Заштедените пари се заработени пари“ (Бенџамин Франклин)
6. „Сиромашен не е оној кој има малку, туку оној кој сака многу пари“ (Луциус Анаеус Сенека)
7. „Парата е добар слуга, но лош господар“ (арапска изрека)
8. „Со пари можеш да купиш куќа, но не и мир и спокој во неа“ (кинеска поговорка)
9. „Со пари можеш да купиш кревет, но не и сон“ (кинеска поговорка)
10. „Со пари можеш да купиш статус, но не и углед“ (кинеска поговорка)

Задача:

Во кој случај би имале повеќе пари:

- а). ако добиете 1.000.000 денари денес, или
- б). ако имате 1 денар денес и секојдневно добивате удвојување на вашите пари 20 дена по ред?²

Решение:

- 1 ден – $1+1=2$
2 ден – $2+2=4$
3 ден – $4+4=8$
4 ден – продолжи сам...

²Одговор: *за 48,576 денари повеќе од 1.000.000 денари денес, што е сèнзативна разлика, ќе имаш вкупно 1.048.576 денари, додека ако добиеш 1.000.000 денари денес, тоа е само 1 денар од 20 дена, сèнзативно помалку.*

Уредник на публикацијата: Кристина Павлеска

Лектура: Патриција Маљковиќ-Петровска

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент
Охридски", Скопје

336.741(02.053.2)(036)

ВОДИЧ за финансиска едукација. - Скопје : Народна
банка на Република Македонија, 2017. - 16 стр. : илустр. ;
21 см Речник: стр. 2

ISBN 978-9989-107-35-1

а) Пари - Водичи за деца

COBISS.MK-ID 105453834

Подарок – касичка!

